

Taton, René

Alexandre Koyré 1892-1964

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/1-2, 113-115

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ALEXANDRE KOYRÉ

1892—1964

Po długim zmaganiu się z chorobą, dnia 28 sierpnia 1964 r. zmarł profesor Alexandre Koyré. Stratę tego wybitnego historyka nauki, skrupulatnego i wnikliwego badacza kultury o rzadko spotykanym poziomie intelektualnym odczuli głęboko nie tylko jego liczni przyjaciele i uczniowie, ale wszyscy, których interesuje różnorodna problematyka dziejów życia umysłowego.

Alexandre Koyré urodzony 29 VIII 1892 w Taganrogu, szkołę średnią ukończył w Tbilisi, następnie podjął studia w zakresie matematyki i filozofii na uniwersytetach w Getyndze i Paryżu, gdzie słuchał wykładów tej miary, co Hilbert, Husserl i Bergson. Podczas pierwszej wojny światowej zgłosił się jako ochotnik do szeregów armii francuskiej, a jego zainteresowania zwróciły się ku studiom nad dziejami myśli religijnej. Od 1922 r. rozpoczął wykłady z tego zakresu w École Pratique des Hautes Études Sorbony. Po obronie pracy doktorskiej został mianowany w 1929 r. profesorem uniwersytetu w Montpellier, lecz w 1930 r. wrócił do Paryża, by objąć kierownictwo Wydziału V (religioznawstwo) w École des Hautes Études. Placówkę tę prowadził do 1963 r., do chwili przejścia na emeryturę. Podczas drugiej wojny światowej profesor Koyré wykładał w Egipcie, następnie w Stanach Zjednoczonych, całkowicie przy tym pochłonięty działalnością propagandową na rzecz wolnej Francji.

W roku 1945 Alexandre Koyré powrócił do Paryża i wkrótce, obok wykładów z dziejów myśli religijnej, objął stałe wykłady historii myśli

naukowej na Wydziale VI École des Hautes Études. Profesor Koyré zainicjował utworzenie w 1958 r. Ośrodka Badań nad Historią Nauki i Techniki (Centre de Recherches d'Histoire des Sciences et des Techniques), związanego z École des Hautes Études, który od tej pory cechuje nieprzerwany wzrost aktywności. Równoległe do zabiegów o rozwój studiów historycznonaukowych we Francji, profesor Koyré wygłaszał zarazem liczne cykle wykładów i odczytów na różnych uniwersytetach amerykańskich; jego nominacja na członka Institute for Advanced Study w Princeton w 1956 r. była wymownym dowodem uznania, jakim cieszył się w Stanach Zjednoczonych. Uczestnicząc w większości międzynarodowych kolokwiiów i kongresów historii nauki, zorganizowanych w przeciągu ostatnich lat, Alexandre Koyré umiał zaskarbić sobie szacunek i przyjaźń kolegów; świadczył o tym bezspornie wybór profesora Koyrégo na dożywotniego sekretarza Międzynarodowej Akademii Historii Nauki w 1955 r.

Podobnie, jak kolejne stanowiska i godności Koyrégo, także i jego twórczość mówi o dwóch nurtach zainteresowań badawczych: pierwszy — kierujący się ku historii myśli religijnej, drugi — określony bardziej zdecydowanie — wkraczający w dziedzinę historii myśli naukowej. Z pierwszym nurtem wiążą się podstawowe prace, które stanowią odbicie pierwszego etapu działalności, a mianowicie: *L'idée de Dieu et les preuves de son existence chez Descartes* (1922), *L'idée de Dieu dans la philosophie de Saint-Anselme* (1923) oraz *La philosophie de Jacob Boehme* (1929). Również i w pokrewnej dziedzinie historii filozofii Alexandre Koyré dał wiele dowodów swej rozległej erudycji i głębi przemyśleń; wznowione niedawno (1962) w jednym tomie dwie monografie: *Introduction à la lecture de Platon* i *Entretiens sur Descartes*, wyróżniające się klarownością i bogactwem inwencji — zwróciły szczególną uwagę na te ważne cechy jego twórczości.

Jednakże od wielu lat Alexandre Koyré koncentrował coraz bardziej uwagę na historii myśli naukowej. Już studium o Paracelsusie, ogłoszone w 1933 r., zapowiadało tę zmianę zainteresowań, która znalazła pełny wyraz w rok później w publikacji dokonanego przezeń francuskiego przekładu pierwszej księgi *De Revolutionibus* Kopernika (1934). Wydane w 1940 r. *Études galiléennes* wskazywały nie tylko na bogate zasoby i ścisłość wiedzy autora, lecz przedstawiły zarazem nową metodę zaproponowaną przez profesora Koyrégo dla odtwarzania procesu ewolucji myślenia naukowego. Owa metoda analizy pojęciowej opiera się na przekonaniu o jedności myślenia ludzkiego, szczególnie w jego formach najbardziej rozwiniętych, i dąży do wytropienia „wypadków“ myśli w stanie aktywności twórczej.

Analiza taka pozwoliła profesorowi Koyrému wykazać, że siedemnastowieczna rewolucja naukowa była jednocześnie i źródłem i wynikiem głębokiego przeobrażenia duchowego, które przeistoczyło nie tylko treść, lecz i same formy ludzkiego myślenia wskutek tego, że idea wszechświata nieskończonego i jednorodnego zastąpiła starożytną i średniowieczną ideę świata skończonego i zhierarchizowanego. Pracując od tej pory nad analizą wymienionej rewolucji naukowej, profesor Koyré publikował kolejne liczne artykuły o problemach nauki XVI i XVII w., a także wydał dwie doniosłe prace: *From the Closed World to the Infinite Univers* (1957) oraz *La révolution astronomique* (1961). Ostatnie jego studia nad kształtowaniem się i znaczeniem myśli nau-

kowej Newtona były przedmiotem wielu artykułów, które wkrótce zostaną zebrane, dołączone do cennych, nie drukowanych dotychczas szkiców i wydane w tomie zatytułowanym *Concept and Experience in Newton's Scientific Thought*. Dodajmy na koniec, że Alexandre Koyré, przy współpracy I. B. Cohena, zaczął przygotowywać krytyczne wydanie *Principiów* Newtona.

Poza własną, wyjątkowo bogatą twórczością naukową Alexandre Koyré umiał sugerować oryginalne i bardzo owocne ujęcia w wielu różnych dziedzinach, ku którym pociągała go nienasycona ciekawość umysłu. Nie ulega jednak wątpliwości, że najgłębszy wpływ wywarł na historię nauki. Odkrywając ścisłe związki, które w poszczególnych epokach historycznych łączyły różne aspekty — filozoficzny, religijny i naukowy — myślenia, Alexandre Koyré wykazał, iż najistotniejsze jest odniesienie każdego dzieła naukowego do właściwego mu kontekstu intelektualnego i duchowego oraz interpretowanie tego dzieła jako funkcji nawyków umysłowych, upodobań i uprzedzeń twórcy.

Swoim entuzjazmem i wielkoduszością, dociekliwością zawsze czujnego umysłu oraz inteligencją o rzadkiej głębi — Alexandre Koyré kształtował żarliwych uczniów i przyciągał ku sobie niezliczonych przyjaciół o bardzo różnych filiacjach intelektualnych. Odejście jego pozabawiło historię nauki jednego z jej czołowych przedstawicieli, poważanego twórcę szkoły naukowej, a zarazem jednego z rzadko spotykanych prawdziwych humanistów naszych czasów¹.

René Taton

---

¹ Nadesłany z Paryża nekrolog tłumaczyła Wanda Osińska.